

TEZA 10: PROBLEMATYKA MORALNO-SPOŁECZNA BEZROBOCIA

Źródło: K. Belch, *Katolicka Nauka Społeczna. Podręcznik dla studentów teologii i nauk społecznych. Wydanie drugie poprawione i uzupełnione*, Sandomierz 2020, s. 317-320.

BEZROBOCIE JAKO WYZWANIE DLA SOLIDARNOŚCI SPOŁECZNEJ

Zjawisko bezrobocia nabrało dużych rozmiarów w wieku XX, a prawdopodobnie także w obecnym stuleciu będzie należało do najbardziej palących problemów świata.

1. Moralna ocena bezrobocia

Św. Jan Paweł II stwierdza, że bezrobocie „jest w każdym wypadku jakimś złem, a przy pewnych rozmiarach może stać się prawdziwą klęską społeczną”¹. Każda forma bezrobocia niesie ze sobą wiele szkód ekonomicznych i moralnych zarówno w zakresie życia indywidualnego, jak i społecznego. Marnuje kapitał ludzkiej wiedzy i umiejętności, nie przyczynia się do powiększenia dochodu narodowego. Pozbawia człowieka możliwości tworzenia nowych wartości, przekształcania świata, rozwijania zdolności, wchodzenia w relacje społeczno-gospodarcze, służenia innym, spełniania obowiązków i korzystania z prawa do działania. Jest źródłem frustracji, degraduje człowieka, obniża jego samoocenę, powoduje zubożenie psychiczne i materialne². Bezrobocie jest szczególnie bolesne, gdy dotyka ludzi młodych. „Ich szczerą wola pracy, ich gotowość podjęcia własnej odpowiedzialności za rozwój ekonomiczny i społeczny społeczeństwa rodzi wówczas przykrą frustrację”³. Podobnie przykre jest bezrobocie inteligencji, polegające na tym, iż ludzie wykształceni nie znajdują pracy odpowiedniej do swoich kwalifikacji.

Bezrobocie staje się bezpośrednio lub pośrednio przyczyną destabilizacji, dezintegracji i degradacji społecznej rodziny. Brak pracy lub groźba jej utraty zmusza do nieustannej walki o przetrwanie i napełnia lękiem przed przyszłością, ogranicza szanse i możliwości działania, prowadzi do zaniku nadziei. Ubóstwo staje się źródłem napięć i konfliktów między członkami rodziny, zwłaszcza między rodzicami i dziećmi, co może prowadzić do zaniku autorytetu rodziców⁴.

Bezrobocie oddziałuje także na stosunki społeczne poza rodziną: izoluje społecznie bezrobotnego, prowadzi do radykalizacji politycznej i wzrostu kryminalizacji życia. Zwłaszcza bezrobocie prowadzące do ubóstwa lub nędzy zagraża ła-

¹ *LE*, 18.

² Zob. T. Borutka, *Życie społeczno-ekonomiczne*, w: T. Borutka, J. Mazur, A. Zwoliński (red.), *Katolicka nauka społeczna*, Częstochowa – Jasna Góra 1999, s. 274; por. A. Zwoliński, *Owoc pracy. Zarys etyki życia gospodarczego*, Kraków 2000, s. 62-63.

³ *LE*, 18.

⁴ Zob. B. Mierzwiński, *Kościół wobec problemu bezrobocia. Studium z zakresu teologii pastoralnej*, Ząbki 2004, s. 121 nn.

dowi społecznemu. Z badań socjologicznych wynika, że masowe i długotrwałe bezrobocie jest źródłem powstawania i rozszerzania się patologicznych zachowań jednostek i całych grup społecznych⁵.

2. Przeciwdziałanie bezrobociu

2.1. Bezrobocie nie jest nieuniknione, gdyż nie wynika z praw ekonomicznych, ale z konkretnych postaw ludzkich i nieładu moralnego we wzajemnych stosunkach. Dlatego problemy bezrobocia znajdują się w centrum uwagi Kościoła. Kościół nie proponuje gotowych rozwiązań, ale przedkłada swoją naukę społeczną jako niezbędną ideę przewodnią. Pragnie maksymalnie poszerzyć refleksję nad bezrobociem. Toteż wzywa do przemyślenia na nowo organizacji pracy i zatrudnienia oraz do odkrycia i stosowania zasad moralnych i wskazań normatywnych, służących rozwiązaniu problemów. Zwraca szczególną uwagę na solidarność jako zasadę społeczną i jako cnotę.

Przewyciężenie problemów bezrobocia wymaga bowiem szerokiego frontu solidarności w skali lokalnej, krajowej i międzynarodowej. Katechizm Kościoła Katolickiego uczy, że „problemy społeczno-gospodarcze mogą być rozwiązywane jedynie za pomocą różnych form solidarności: solidarności wobec ubogich, solidarności między osobami bogatymi i biednymi, solidarności pracujących, solidarności między pracownikami a pracodawcami w przedsiębiorstwie, solidarności między narodami i ludami”⁶. Św. Jan Paweł II z naciskiem podkreśla, że „pozytywne rozwiązanie problemu zatrudnienia, a w szczególności zatrudnienia młodzieży, zakładać musi bardzo silną solidarność całej ludzkości i wszystkich narodów”. I dodaje: „Trudno mi uwierzyć, by ludzkość współczesna, zdolna do tak świetnych osiągnięć naukowych i technicznych, nie była w stanie – na drodze twórczego wysiłku inspirowanego przez samą solidarność, która łączy wszystkich ludzi – znaleźć słusznych i skutecznych rozwiązań dla tak istotnie ludzkiego problemu, jakim jest problem zatrudnienia”⁷.

W tym samym duchu wypowiedzieli się biskupi polscy w *Liście społecznym* w 2001 r. Zwracają w nim uwagę na moralny obowiązek udzielania pomocy ludziom bezrobotnym, postulują wzmożenie wysiłków w celu wytworzenia klimatu i kultury solidarności, wzywają do kształtowania postaw solidarności między pracownikami i bezrobotnymi⁸.

2.2. Katolicka nauka społeczna wskazuje konkretne podmioty zobowiązane do rozwiązywania problemów bezrobocia. Stosownie do zasady pomocniczości najpierw powinny się nim zająć sami pracownicy zagrożeni bezrobociem. Celem przewyciężenia frustracji i kryzysu egzystencjalnego w przypadku utraty pracy powinni: rzetelnie i obiektywnie przeanalizować przyczyny zwolnienia; myśleć pozytywnie; prze-

⁵ Zob. Z. Jacuński, *Psycho-społeczne skutki bezrobocia*, „Saeculum Christianum” 1995, nr 2, s. 191 nn.

⁶ *KKK*, 1948.

⁷ Jan Paweł II, *Przemówienie podczas 68. Sesji Międzynarodowej Organizacji Pracy* 12, 15.06.1982, DNSK, s. 298.

⁸ Zob. *List społeczny Episkopatu Polsk na temat bezrobocia.. W trosce o nową kulturę życia i pracy*, 30.10.001, Warszawa 2001, s. 19 nn.; por. A. Wuwer, *Bezrobocie jako wezwanie dla solidarności społecznej*, *PZZG*, s. 71 nn.

zwyciężyć lęk przed zmianą kwalifikacji; uwierzyć w swoje możliwości; mieć odpowiednią motywację, tzn. pracę traktować jako wartość⁹.

Większą siłą oddziaływania mają pracownicy zrzeszeni w związki zawodowe. Do zadań tych związków należy, w razie potrzeby, domaganie się zmian strukturalnych w polityce gospodarczej państwa. Winny one żądać tworzenia nowych miejsc pracy przez popieranie nowych przedsięwzięć i inicjatyw gospodarczych, rozwijanie nowych gałęzi przemysłu oraz sieci usług. Gdy przewiduje się zwolnienia pracowników, związek powinien zorganizować pomoc dla zwalnianych. Nieodzowna jest także współpraca związku z pracodawcami: bezpośrednim i pośrednimi.

Pracodawcy powinni przejawiać w tym zakresie własną inicjatywę, gdyż oni w dużej mierze decydują o strukturze zatrudnienia. Św. Jan Paweł II uczy, że pośredni pracodawca winien czuwać nad całościowym planowaniem zróżnicowanego warsztatu pracy oraz nad prawidłową i celową organizacją pracy przy tym warsztacie¹⁰.

Państwo, jako podmiot odpowiedzialny za realizację prawa do zatrudnienia, powinno prowadzić stałą analizę sytuacji gospodarczej i stosować odpowiednie środki interwencyjne. Powinno kierować się tu zasadą pomocniczości i zasadą dobra wspólnego. Bezpośrednio państwo pomaga bezrobotnym przez system zasiłków i opieki społecznej. Państwo powinno przeciwdziałać powstawaniu bezrobocia przez prowadzenie odpowiedniej polityki gospodarczej. W szczególności do państwa należy przeciwdziałanie tworzeniu się obszarów niedorozwoju gospodarczego i sprzyjanie nowym inwestycjom, a także takie działania, jak ochrona przedsiębiorstw przed upadkiem, polityka podatkowa i kredytowa, pośrednictwo pracy, prowadzenie i popieranie szkolnictwa zawodowego, stwarzanie możliwości przekwalifikowania się pracowników, skracanie czasu pracy, popieranie małych zakładów, obniżanie wieku przechodzenia na emeryturę. Do państwa także należy sprzyjanie przedsięwzięciom gospodarczym bezrobotnych (kredyty, ulgi podatkowe); organizowanie robót publicznych; tworzenie klimatu moralnej współodpowiedzialności za stan zatrudnienia i los bezrobotnych oraz kształtowanie pozytywnego stosunku do pracy¹¹.

Obecnie, w dobie globalizacji, walkę z bezrobociem muszą podjąć także instytucje międzynarodowe. Do nich należy opracowanie globalnych (całościowych) planów przeciwdziałania i zapobiegania bezrobociu przy równoczesnym zabezpieczeniu każdemu państwu suwerenności w dziedzinie planowania i organizacji pracy na swoim terytorium. Powinny one również zabiegać, by prawo do pracy było respektowane przez wszystkie państwa, wskutek czego wszyscy pracujący mieliby analogiczne uprawnienia¹².

⁹ Zob. F. Kampka, *Bezrobocie i postawy moralne*, S 1995, nr 1, s. 69-70.

¹⁰ Zob. *LE*, 18.

¹¹ Zob. F. Kampka, *Bezrobocie*, s. 71-73; por. T. Borutka, *Życie społeczno-ekonomiczne*, s. 276.

¹² Zob. *LE*, 18.